

Balik: Úspěšná univerzita není volnou vícerychlostní konfederací fakult

komentáře | 16. května 2016 | Stanislav Balík

Stanislav Balík.

Pohlídat kvalitu můžeme každý jako vyučující tým, že nebudeme dávat kredity zadarmo. Tím, že se budeme výuce a našim studentům – jakožto našemu hlavnímu poslání – věnovat skutečně naplno.

Projev předsedy Akademického senátu MU Stanislava Balíka přednesený 11. května na Dies academicus 2016.

V uplynulých letech hovořivali moji předchůdci ve službě předsedy **Akademického senátu Masarykovy univerzity** na těchto univerzitních slavnostech především o vnějším prostředí a o jeho vlivu a dopadu na vnitřní svět naší univerzity. Mohl bych v tom pokračovat a snad bych to i, jakožto politolog, zvládl.

Letos jsme ale v poněkud odlišné situaci. Po letech chystání a nadějí byla přijata dlouho očekávaná novela vysokoškolského zákona. I po ní můžeme dále upozorňovat na nevědomé ministerstvo, které skrze nerozlišení různých druhů univerzit šíje jednu velikost košile, která má pasovat, sloušet a sloužit všem. I po ní můžeme v řadě projevů a textů připomínat (a jistě se to bude dít), co všechno se nezměnilo a přitom změnit mělo, na co se zapomnělo a ke změně čeho schází politická síla.

Mínulý týden se v Telči konala konference věnovaná hodnocení kvality vysokých škol, přičemž jeden z jejích vstupních příspěvků stručně rekapituloval cestu, jež vedla k přijetí současné novely vysokoškolského zákona. Pokud bychom pominuli přípravné etapy, jasný počátek vidíme v roce 2006 s jeho tezemi Bílé knihy terciárního vzdělávání, tedy právě před desítky lety. Jiný vystupující nazval dnešní novelu nejzásadnější proměnou zákonného rámce vysokého školství za téměř dvacet let od roku 1998. Jedním dechem přítom ale také dodal, že jde vlastně o změny malé.

Proč o tom mluvíme? Abychom si uvědomili, že se stávajícím rámcem budeme žít zřejmě hodně dlouho, když příprava a prosazení prý zásadní, přitom ale nevelké novely trvala celou dekádu. Abychom přestali očekávat rychlé a zásadní změny vnějšího prostředí. Koneckonců i nejmambicióznějším výstupem připravované reformy financování vzdělávací činnosti vysokého školství má být fakticky konzervace stávajícího stavu. Tedy mluvíme o tom proto, abychom si přiznali, že sice můžeme spolu s vyvoleným národem zpívat – „Kéž už přijde Izraeli ze Siónu spása“ (Ž 14,7), nicméně tato touha že zřejmě naplněna hned tak nebude, že se spásy zvnějšku hned tak nedočkáme.

Můžeme přemýšlet, proč tomu tak je. Můžeme srovnávat, která že oblast našeho veřejného života zaznamenala za uplynulých dvacet let nějakou skutečně zásadní, systémovou změnu, která by přežila vystřídaní vlády. Pokud o nějaké víte, připomeňte mi ji, rád ji zařadím do našeho magisterského předmětu Analýza české politiky. Můžeme také poukázat na komplikovanost institucionálního prostředí, v němž se nachází tolik aktérů s protikladnými zájmy, že nejlepší cestou k nalezení nejmenšího společného jmenovatele je nedělat nic.

Tím, že přestaneme očekávat rychlé vnější změny, jež by pomohly vyřešit staré a známé neduhy vysokého školství, nesmíme přirozeně rezignovat na snahy o tyto proměny. Dále musíme nabízet svou expertní znalost, dále musíme artikulovat, s dalšími univerzitami agregovat a reprezentovat naše zájmy. Neměli bychom ale současně padnout do pastí korporatismu, který začíná náš sektor postupovat stále víc v nezdravé míře.

Současně bychom ale – a o tom chci hovořit především – měli umět realisticky přitakat znamení času a začít žít tady a teď. Přestat pouze snít o budoucí utopii, ale začít „konat dnes svou povinnost“. Jinými slovy měli bychom přijmout skutečnost jako skutečnou; realitu jako reálnou.

Co to konkrétně znamená? Snažit se maximálně využít nástroje, které již nyní máme ve svých rukou, resp. které nově dostaneme ve chvíli uvažovaného zisku institucionální akreditace. Ve svých rukou toho máme skutečně mnoho.

Ne, kvalitu studia totiž nezajistí sebelépe poskládaná nová rada Národního akreditačního úřadu; ani centrum pro kvalitu na univerzitní úrovni, ani manažeři pro kvalitu na jednotlivých fakultách. Pro kvalitu studia je v zásadě vedlejší, zda byla zrušena kategorie studijních oborů, je jedno, jak jsou naskládány oblasti vzdělávání či že vůbec existují. To vše může tak nanejvýš napomoci.

Pohlídat kvalitu můžeme každý jako vyučující tým, že nebudeme dávat kredity zadarmo. Tím, že se budeme výuce a našim studentům – jakožto našemu hlavnímu poslání – věnovat skutečně naplno. Každý garant oboru či někde vedoucí katedry/ústavu je již nyní zodpovědný za to, že pravidelně přemýšlí nad vhodností struktury oboru, nad jeho vnitřní konzistencí a provázaností, nad personálním zabezpečením. Pokud ví o problémech či možných vylepšeních, může a má konat co nejdříve a nejučiněji. Děkaní spolu se svými týmy mohou již dnes stimulovat růst kvality – jen k tomu musí nalézat sílu a energii. I na naší univerzitě jsme mohli v uplynulých měsících u jedné z fakult zaznamenat, jak rychle lze udělat výrazné a obdivuhodné změny, které se odkládaly snad i dvacet let a víc. Smutné ovšem je, že se tak stalo až ve chvíli výrazné fakultní finanční krize.

Již nyní nám nebrání nic v tom, abychom se ve svých oborech snažili být nejlepší přínejmenším v celorepublikovém kontextu. Již nyní můžeme více vyjždět na nespočet našich zahraničních partnerských univerzit inspirovat se tamními studijními programy. Již nyní můžeme různými způsoby povzbuzovat naše studenty (a vytvářet jim k tomu vstřícné prostředí), aby část studia absolvovali v zahraničí. Nic z toho za nás univerzitní ani mimouniverzitní centrum neudělá – dnes, ani v žádném jiném, i sebelépe vymyšleném uspořádání.

Mnohé další kroky můžeme konat už nyní, jen se nám někdy nechce. Namísto snahy o proměnu věnujeme energii tomu, abychom ji zbrzdili – když vydržíme dost dlouho, změny budou odloženy a náš klid zůstane zachován. Jindy zase nemáme dostatečnou představivost, abychom přemýšleli o věcech i jinak než doposud.

Máme skvělé materiální zázemí – díky velkým evropským projektům uplynulých let a díky vlastním investicím jsou naše budovy a v řadě oborů i přístrojové vybavení snad i na nadstandardní úrovni.

V podstatném jednota, v nepodstatném svoboda

Pro to, abychom v příštích letech všechny tyto již existující možnosti a předpoklady mohli přetavit do společného úspěchu a posunu dál, nás ale na všech úrovních čeká ještě několik proměn myšlení a chování. Ty zásadní se týkají vzájemného vztahu fakult, univerzitního centra – vedení a univerzitní administrativy.

Úspěšná univerzita není volnou vícerychlostní konfederací fakult; stejně jako fakulta není volnou vícerychlostní konfederací kateder. Univerzita je – vedle společenství studentů a akademiků – celkem o mnoha částech, celkem, který postupuje tak rychle, jak rychlý je jeho nejpomalejší členek. **V zájmu společného úspěchu by měly být fakulty schopné přijímat konkrétní celouniverzitní politiky.** Byl jsem sice tehdy ještě studentem, přesto si dobře pamatuji, jak velký odpor vyvolávaly centralizační reformy závěru devadesátých let symbolizované vznikem ISU, zrušením fakultních studijních řádů a přijetím studijního a zkušebního řádu společného. Právě tyto změny ale tehdy vytvořily naše studijní prostředí srozumitelným, férovým a přehledným – a to v míře, již nám řada obdobně komplikovaných univerzit může dosud jen závidět.

Také by bylo užitečné, abychom začali přemýšlet o univerzitní administrativě jako o skutečně své. Přízněně, si otevřeně, že rektorát spolu s vedením, jsou v našich myslích mnohem spíš cizím, nepřátelským tělesem, čímsi na způsob švejkovského eráru, jehož obejtí, ošizení či dokonce podvedení není ostudou, ale naopak hrdinským činem. Jak často nás při přemýšlení, kde vzít na tu či onu aktivitu peníze, jako první napadá – to zaplatí rektorát. Na to, že rektorát peníze (zatím) netiskne a že má v zásadě jen to, co mu odvedou fakulty, často zapomináme. Že bychom měli předně přemýšlet o vnějších zdrojích, to je mimo mentální mapy řady z nás.

Rektorát si také bude muset uvědomit, že není samostatnou jednotkou, žijící samou pro sebe, a že jeho funkcí není být pouze zázemím rektora a vedení. Že je to úřad, který je servisním pracovištěm i pro základní samosprávný orgán a především pro fakulty.

Univerzitní centrum – vedení by si při svém rozhodování mělo zvyknout častěji používat test proporcionality. Jinými slovy, mělo by pečlivě zvažovat, kdy jsou centrální zákroky a centrální politiky nutné a ku prospěchu věci a kdy se naopak napáchá více škody než užítku. Mělo by aplikovat kritérium vhodnosti, potřebnosti a přiměřenosti. A když už se pro centrální politiku rozhodne, musí ji umět včas, rychle a efektivně vyjednat a prosadit.

Samostatným, velkým tématem je společná univerzitní identita. Jelikož nestavíme univerzitu na zelené louce, nelze pomíjet a bořit staré, existující identitní či dokonce ještě nižší. Právě ony nám mohou posloužit k vybudování silné identity univerzitní. Při všech těch „rebrandinzích“, změnách vizuálů apod. musíme vnímat, že identita roste pomalu a nemění se skokově.

Naše společná fakultní i univerzitní činnost může v ideálním případě probíhat tak, abychom naplnili alespoň první dvě části známého, více než půldruhého tisíciletí starého výroku sv. Vincence Lerinského: „V podstatném jednota, v nepodstatném svoboda, ve všem pak láska.“

Ne, není a nebude to jednoduchá cesta. K tomuto stavu nám ještě schází – jak na straně fakult, tak na straně centra – ujit velký kus cesty. Jsou to ale nástroje, které máme zcela ve svých rukou. Jakékoli vyloučení se na nevhodné vnější prostředí je v zásadě jen alibismem.

Autor je předsedou Akademického senátu MU.

V zájmu společného úspěchu by měly být fakulty schopné přijímat konkrétní celouniverzitní politiky.